

Ametnikueetika nõukogu seisukoht nr 3

Heaks kiidetud 27.märtsil 2015. a

Erakond esitas ametnikueetika nõukogule 19. jaanuaril 2015. a päringu, kus paluti hinnata, kas Riigikontrolli kommunikatsiooniteenistuse juhataja võib sotsiaalmeedias isikliku konto vahendusel avaldada arvamust erakonna tegevuse kohta. Pöörduja lisas väljavõtte postitusest, mis käsitles kriitiliselt erakonna juhi negatiivset mõju ühiskonna arengule ning soovitus tal poliitikast taanduda.

Päringu esitaja peab postitust halvustavaks ning vastuolus olevaks avaliku teenistuse eetikakoodeksi kahe põhimõttega: esiteks, punktiga 11, mille kohaselt ametnik peab oma tegevuses olema poliitiliselt erapooletu ning teiseks punktiga 13, mille kohaselt ametnik hoidub ka näiliku olukorra loomisest, mis võib seada kahtluse alla tema erapooletuse ja asjade käsitlemise objektiivsuse.

11. märtsil 2015 kiitis eetikanõukogu heaks uue ametniku eetikakoodeksi. Seega tugineb eetikanõukogu oma arvamuses nii nimetud kuupäevani kehtinud avaliku teenistuse eetikakoodeksile kui ka uuele ametniku eetikakoodeksile. Uue eetikakoodeksi seisukohast on olulised kaks tuumväärtust. Erapooletuse väärtus eeldab, et ametnik hoidub tegevustest ja olukordadest, mis võivad kahtluse alla seada tema erapooletuse tööülesannete täitmisel. See põhimõte hõlmab muu hulgas poliitilist erapooletust. Usaldusväarsuse väärtust järgides peab ametnik olema väärikas ka töövälisel ajal ja hoiduma asutuse maine kahjustamisest.

Eetikanõukogu on tutvunud Riigikontrolli põhiväärtusega, mille hulka kuulub objektiivsus ja sõltumatus. Samuti on eetikanõukogu kursis, et audiitorid lähtuvad oma tegevuses Riigikontrolli audiitori eetikakoodeksist. Eetikakoodeksi aususe ja väärkuse põhimõtte näeb ette, et „*audiitori käitumine peab olema laitmatu igal ajal ja olukorras. Vajakajäämised ametialases tegevuses või vääritu käitumine eraelus seavad kahtluse alla auditi kvaliteedi ning võivad kahtlema panna ka kogu Riigikontrolli usaldusväarsuses*“.

Eetikanõukogu konsulteeris enne seisukoha kujundamist riigikontrolõri ja postituse avaldanud teenistujaga. Asutuse juht oli töötaja isikliku konto olemasolust teadlik ning rõhutas, et Riigikontrolli töös on üheaegselt oluline nii töö spetsiifikaga kaasnev sõltumatus ja poliitiline neutraalsus kui ka kodanike õigused väljendada vabalt oma nime all oma arvamust, sh sotsiaalmeedias. Senised kirjutamata reeglid on asutuse praktikas hästi toimunud. Lisaks täpsustati, et tegemist ei ole audiitoriga, kellele laieneb Riigikontrolli audiitori eetikakoodeks. Samuti ei ole tegemist ametnikuga avaliku teenistuse seaduse tähenduses, vaid töölepingulise töötajaga.

Eetikanõukogu hinnangul ei ole teenistuja käitumine vastuolus avaliku teenistuse eetikakoodeksi ega ametniku eetikakoodeksiga, sest:

- Töötaja on ennast Facebooki kontol määratlenud eraisikuna. Postitused ei ole üldjuhul seostatavad asutuse ametlike seisukohtadega, ei käsitle auditeid või Riigikontrolli tegevust. Erandina võib siiski esile tõsta 2015. aasta alguses avaldatud postituse, kus on

viidatud Riigikontrolli auditile ning seeläbi tõstatub küsimus, kas postituse autor käsitleb teemat eraisikuna või Riigikontrolli teenistujana. Eetikanõukogu pöördumise aluseks olnud postitus, nagu ka mitmed teised, keskenduvad mitmesugustele avaliku elu teemadele, sh poliitikaküsimustele. Laiemas plaanis ei keskendu postitused ainult ühele erakonnale. Seega ei saa väita, et eraisiku staatusele apelleerides oleks tegemist ühe erakonna vastu suunatud kommentaaridega. Tegemist on isikliku arvamuse avaldamisega ühiskonnaelu puudutatavatel teemadel. EV Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes märgitakse, et avaliku elu teemadel on väljendusvabaduse piirid kõige avaramad ning arvamuse avaldamine neis küsimustes ei pea olema ilmtingimata argumenteeritud. Lisaks võivad Riigikontrolli teenistujad eraisikuna kuuluda erakonda ja omada poliitilisi eelistusi eeldusel, et erakondlikud eelistused ja tegevus ei takista erapooletut teenistusülesannete täitmist.

- Kommunikatsiooniosakonna ülesandeks on asutuse ametlike seisukohtade tutvustamine avalikkusele ning asutuse kommunikatsiooni korraldamine. Kommunikatsioonijuhil eraisikuna avaldatud postitused ühiskondlikel või poliitilistel teemadel ei ole sisendiks auditite läbiviimisele ega kommunikatsioonijuhil ülesannete täitmisele. Avaliku elu küsimustes isikliku arvamuse avaldamise piirid on kitsamad audiitorite puhul, kelle ülesandeks on sõltumatult ja erapooletult hinnata riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevust maksumaksja raha kulutamisel.
- Pöördumise aluseks olnud postituse puhul võivad tekkida kahtlused postituse stiili sobilikkuse ja erapooletuse põhimõtte võimaliku kahjustamise kohta, arvestades, et tegemist on juhtival kohal oleva Riigikontrolli töötajaga. Sotsiaalmeedias arvamuse väljendamise tonaalsus ja stiil on üldjuhul sisemise tunnetuse küsimus. Samas peaks ka eraisikuna sotsiaalmeedias osaledes meeles pidama postituste võimalikku mõju organisatsiooni mainele. Konkreetse juhtumi puhul ei ole isikliku arvamuse väljendamine tekitanud avalikkuses diskussiooni Riigikontrolli kui institutsiooni usaldusväärse seisukohast. Puudub piisav alus väitmaks, et eraisikuna poliitilise figuuri kohta arvamust avaldades oleks selgelt Riigikontrolli mainet kahjustatud.

Ametnikueetika põhimõtetega tekib vastuolu näiteks juhul, kui avalik teenistuja levitab sotsiaalmeedias asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teavet, laimab oma tööandjat või teisi avaliku võimu asutusi, üritab oma postitustega asutuse tööprotsesse takistada või avaldab organisatsiooni ametlikul sotsiaalmeedia kontol tööalastes küsimustes kriitilisi seisukohti viisil, mis ei võimalda aru saada, kas ta esindab isiklikku arvamust või organisatsiooni seisukohti. Poliitilise erapooletuse põhimõttega tekib vastuolu olukorras, kui avalik teenistuja asuks poliitikute nõudmisel, sõltumata ametniku ekspertarvamusest ja isiklikust tahtest, konkreetset erakonda soosivaid või laimavaid (anonüümseid) postitusi avaldama. Reeglina on ühiskondlikel teemadel kaasa rääkimine iga inimese õigus ning avalike teenistujate osalemine avalikes aruteludes on tervitatav. Sõnavabaduse piiramiseks peavad olema tugevad argumendid ning otsene seos tööga või elukutsesest tingitud eripäradega.

Eetikanõukogu mõonab, et sõnavabaduse teema on nüansirohke ning avaliku teenistuse vaatenurgast Eestis seni läbi arutamata. Eetikanõukogu koostab avalike teenistujate sõnavabaduse teemal juhendi

ning täpsustab muu hulgas, millistes olukordades võib eraisikuna tööteemades töövälise kanalite kaudu seisukohtade avaldamine eetikakoodeksi põhimõtetega vastuollu minna.

Sotsiaalmeedia postituste kahju asutuse mainele saab hinnata eelkõige asutuse juht. Eetikanõukogu soovib asutustel avalike teenistujate töö- ja erarollidega kaasneva sõnavabaduse teemat arutada. Kui teemat peetakse aktuaalseks, võiks kaaluda juba enne eetikanõukogu juhendmaterjali koostamist asutusesiseste põhimõtete kokkuleppimist. Ka eraisiku rollis peab sotsiaalmeedias arvamust avaldama vastutustundlikult ja kaaluda tuleb postituste mõju teenistuskoha ja asutuse mainele. Poliitilistes küsimustes arvamuse avaldamise ja poliitikute personaalse kritiseerimise lubatavuse peavad enda jaoks eriti hoolikalt läbi mõtlema ministriumid ning põhiseaduslikud institutsioonid. Oluline on juhtida tähelepanu sellele, et ka eraisikuna sotsiaalmeediasse postitades tuleb eelnevalt mõelda, kas postituse sisu võiks kahjustada ametiväärikust ja organisatsiooni usaldusväarsust. Eetikanõukogu soovib asutustel tutvuda Riigikantselei koostatud „Valitsuskommunikatsiooni käsiraamatut“, mis sisaldab sotsiaalmeedias osalemise juhiseid ametnikele.

/allkirjastatud digitaalselt/

Heiki Sibul
Ametnikueetika nõukogu esimees